

Thực trạng hoạt động dạy - học môn Lịch sử theo tiếp cận phát triển năng lực học sinh ở trường trung học cơ sở và trung học phổ thông Nguyễn Tất Thành phân hiệu Đại học Sư phạm Hà Nội tại tỉnh Hà Nam

Trần Thị Bình*

*Ths, Trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, Phân hiệu ĐHSPT tại tỉnh Hà Nam

Received: 10/5/2024; Accepted: 16/5/2024; Published: 01/6/2024

Abstract: General education has been shifting from content based education to learner capacity based education. Therefore, teaching according to the learner's capacity approach is a core activity in the process of training learners to meet the goals of the General Education Program. The article presents the current status of History teaching activities according to the approach of developing student capacity at Nguyen Tat Thanh Secondary and High School, Hanoi University of Education branch in Ha Nam province, including: the necessity of History teaching activities; history; Objectives of teaching History subjects; content of History teaching activities; Methods and forms of teaching History and testing and evaluating History according to the approach of developing student capacity from the opinions of administrators, teachers and students.

Keywords: History; Capacity Development; Middle School and High School.

1. Đặt vấn đề

Lịch sử là một môn học đặc thù với những chuỗi sự kiện đã diễn ra trong quá khứ. Dạy học Lịch sử (DHLS) chính là khôi phục lại bức tranh quá khứ để từ đó rút ra bài học cho hiện tại và tương lai. Để thực hiện được nhiệm vụ đó, qua mỗi bài học, mục tiêu đặt ra cho HS là phải biết, hiểu, vận dụng được các sự kiện, từ đó có sự nhận xét, phân tích, tổng hợp và đánh giá sự kiện hợp lí. Tuy nhiên, các phương pháp dạy học (PPDH) theo lối truyền thống còn rất nhiều hạn chế, chưa thể đáp ứng đầy đủ những yêu cầu của bộ môn và yêu cầu của quá trình đổi mới PPDH hiện nay. Trong thời gian qua, nhiều thế hệ HS cho rằng, môn học Lịch sử là môn học nặng kiến thức, nhiều sự kiện nhiều, khó nhớ, nhanh quên khiến nhiều HS trở nên ít hứng thú, thậm chí giảm động lực học Lịch sử. Để khắc phục tình trạng này, trước hết phải thay đổi từ chính PPDH, tăng cường sử dụng và phát huy các PPDH tích cực, chuyển từ DH theo tiếp cận nội dung sang DH tiếp cận phát triển năng lực (PTNL), giúp HS chủ động trong quá trình học, từ đó khơi dậy sự hứng thú học tập trong các em. Mặt khác, sử dụng các PPDH tích cực cũng là một giải pháp khả quan giúp HS vận dụng kiến thức, kĩ năng, thái độ và thiên hướng giải quyết vấn đề thực tiễn hiệu quả và thiết thực. Bởi vậy, DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS trong các cơ sở giáo dục phổ thông đóng

vai trò quan trọng trong việc tạo hứng thú và phát huy năng lực (NL) của HS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Hoạt động dạy học môn Lịch sử theo tiếp cận phát triển năng lực học sinh ở trường phổ thông

- Về mục tiêu: Giúp HS nhận thức rõ vai trò của khoa học lịch sử, sự kết nối giữa Sử học với các ngành khoa học khác; Giáo dục nhân cách, phẩm chất, tinh thần dân tộc, lòng yêu nước cho HS; giúp HS phát triển các NL chung và NL lịch sử; Giúp cho HS PTNL tự học, NL tự giải quyết vấn đề; HS biết vận dụng những kiến thức, kĩ năng cơ bản đã được trang bị vào thực tiễn cuộc sống; Tạo cơ sở để HS lựa chọn định hướng nghề nghiệp trong tương lai.

- Về nội dung: Xây dựng nội dung DH theo tiếp cận NL, không chỉ chú trọng nội dung kiến thức; Hoạt động DH Lịch sử với những nội dung bắt buộc theo quy định; Thực hiện DH nội dung Lịch sử địa phương; DH Lịch sử tích hợp với nội dung của các môn học khác: Nội dung DH gắn với thực tiễn, tăng cường DH trải nghiệm, DH ngoài nhà trường; Nội dung DH có sự phân hóa theo các mức độ nhận thức, kĩ năng.

- Về phương pháp, hình thức tổ chức: Thay đổi PPDH “truyền thụ một chiều” sang PPDH “lấy HS làm trung tâm”; Kết hợp đa dạng các PPDH, chú trọng các phương pháp đặc thù bộ môn; Kết hợp hoạt

động cá nhân với hoạt động nhóm và phát huy khả năng của cá nhân; tăng cường sự tương tác phối hợp giữa GV với HS, HS với HS trong các hoạt động DH; Tăng cường sử dụng phương tiện DH hiện đại và công nghệ thông tin hỗ trợ DH; Bồi dưỡng phương pháp học tập tích cực, rèn luyện phương pháp tự học cho HS; Đổi mới phương pháp kiểm tra và đánh giá hoạt động DH; Mở rộng không gian DH, gắn giữa hoạt động DH trên lớp với DH ngoài nhà trường; Kết hợp DH Lịch sử trong nhà trường với gia đình và xã hội.

- *Về kiểm tra, đánh giá:* Chú trọng kiểm tra, đánh giá theo NLHS; Đánh giá khả năng vận dụng kiến thức, kỹ năng và thái độ trong việc giải quyết các tình huống thực tiễn; Thực hiện kết hợp đánh giá thường xuyên, đánh giá định kì và đánh giá quá trình Đa dạng hóa các hình thức kiểm tra (trắc nghiệm, tự luận, bài tập, sản phẩm học tập...); Sự tham gia của GV vào quá trình kiểm tra, đánh giá trong quá trình DH. Sự tham gia của HS vào quá trình kiểm tra, đánh giá (hoạt động dạy của GV, hoạt động học của HS).

2.2. Thực trạng hoạt động dạy học môn Lịch sử theo tiếp cận phát triển năng lực học sinh ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam

Nghiên cứu thực hiện khảo sát các đối tượng khảo sát là cán bộ quản lí (CBQL), GV bộ môn Lịch sử và HS để làm sáng tỏ thực trạng hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS; Khảo sát nhận thức của CBQL, GV và HS về sự cần thiết của hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS và thực trạng hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS của nhà trường. Phương pháp khảo sát bằng bảng hỏi; Phương pháp phỏng vấn. Ngoài ra, tác giả phỏng vấn một số CBQL, GV và HS để xác thực thông tin đã thu thập được cũng như làm cơ sở hiệu chỉnh phiếu khảo sát.

Kết quả khảo sát, thống kê các nội dung từ ý kiến của CBQL, GV và 315 HS của nhà trường được trình bày dưới đây: CBQL (96,2%), GV (93,9%) và HS (87,4%) đã có những nhận thức nhất định về sự cần thiết của hoạt động DH Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS ở trường phổ thông. Đa số các ý kiến đều cho rằng, đây là hoạt động cần thiết trong nhà trường, trong đó DH Lịch sử có ý nghĩa rất cần thiết đối với việc giáo dục cho HS lòng nhân ái, tinh thần yêu nước, lòng tự hào và tự tôn dân tộc. Điều này cho thấy CBQL, GV và HS cơ bản đã nhận diện được đặc điểm của môn Lịch sử theo Chương trình Giáo dục phổ thông 2018. Riêng ý kiến của CBQL, GV và HS về vai trò

của DH Lịch sử nhằm phát huy được các NL của HS trong quá trình học tập môn Lịch sử, tuy điểm trung bình (ĐTB) khá cao (3,87 điểm) nhưng lại xếp thứ hạng chưa cao trong số các nội dung khảo sát, điều này phản ánh phần nào thực trạng DH theo tiếp cận PTNLHS chưa thực sự được quan tâm so với các nội dung khác. Nhìn chung, ý kiến của CBQL, GV và HS không có sự chênh lệch đáng kể.

Về thực trạng thực hiện mục tiêu hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam. Kết quả khảo sát cho thấy, mức độ đạt được mục tiêu DH môn Lịch sử của nhà trường có ĐTB tổng hợp từ 2,68 đến 3,59. Trong đó, mục tiêu (2 - Giáo dục nhân cách, phẩm chất, tinh thần dân tộc, lòng yêu nước cho học sinh) và (4 - Giúp HS phát triển các NL chung và NL Lịch sử) được đánh giá ở mức độ cao nhất với ĐTB lần lượt là 3,78 điểm và 3,66 điểm; mục tiêu (6 - Tạo cơ sở để HS lựa chọn, định hướng nghề nghiệp trong tương lai) được đánh giá ở mức độ thấp nhất với ĐTB 2,58 điểm. Nhìn chung, ý kiến đánh giá của CBQL, GV và HS không có sự chênh lệch đáng kể. Kết quả này khá phù hợp với thực tế quan sát và phỏng vấn CBQL, GV và HS hiện nay cho rằng: “Có rất ít HS lựa chọn môn Lịch sử để xét tuyển trong các kì thi tuyển sinh đại học, cao đẳng cũng như lựa chọn nghề nghiệp trong tương lai”. Do vậy, cần tăng cường giáo dục, tư vấn cho HS và các bên liên quan về vai trò và ý nghĩa của môn Lịch sử trong việc gắn kết và định hướng nghề nghiệp trong tương lai, đáp ứng mục tiêu Chương trình Giáo dục phổ thông môn Lịch sử 2018.

Về thực trạng thực hiện nội dung DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam, được đánh giá ở mức độ “Khá”, 4 nội dung với ĐTB tổng hợp từ 3,53 điểm đến 3,67 điểm và mức độ “Trung bình” 2 nội dung với ĐTB tổng hợp từ 3,26 đến 3,38. Như vậy, CBQL, GV và HS chưa đánh giá cao việc thực hiện nội dung DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS trong nhà trường THPT, trong đó thấp nhất là nội dung thứ 3 (Nội dung DH gắn với thực tiễn, tăng cường DH trải nghiệm, DH ngoài nhà trường) với ĐTB là 3,22 điểm. Điều này cũng hoàn toàn phù hợp với kết quả phỏng vấn CBQL, GV về việc tổ chức các hoạt động DH Lịch sử hiện nay vẫn “chủ yếu diễn ra trên lớp học, trong khuôn viên nhà trường” và “Các hoạt động DH Lịch sử địa phương cũng được tiến hành nhưng chủ yếu diễn ra dưới các hình thức hoạt động ngoại khóa trong khuôn viên nhà

trường”. Điều đó cho thấy, thực trạng việc thực hiện nội dung DH Lịch sử bắt buộc theo quy định được thực hiện khá tốt với ĐTB là 3,67 điểm - cao nhất. Tiếp tục phỏng vấn CBQL và GV nhận được câu trả lời với nội dung: “Hoạt động DH Lịch sử hiện nay trong nhà trường cơ bản đã đảm bảo tốt các nội dung quy định trong chương trình. Một số bài học có cùng chủ đề kiến thức được GV chủ động, sáng tạo, lồng ghép thành các chuyên đề, chủ đề để HS rèn luyện các kĩ năng học tập tốt hơn”. Từ kết quả khảo sát và phân tích đánh giá, có thể nhận định rằng, việc thực hiện các nội dung DH Lịch sử hiện nay theo tiếp cận PTNLHS của nhà trường THPT đã thực hiện khá tốt nhưng chủ yếu còn theo các nội dung quy định trong chương trình. Các nội dung DH Lịch sử địa phương, DH ngoài nhà trường, hoạt động trải nghiệm sáng tạo còn hạn chế, cần được nâng cao hơn nữa.

Về thực trạng thực hiện phương pháp, hình thức DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam, các nội dung được đánh giá tương đối đồng đều, trong đó thấp nhất là nội dung 9 (Mở rộng không gian DH, gắn kết giữa hoạt động DH trên lớp với DH ngoài trường) có ĐTB là 3,34 điểm đạt mức độ “Trung bình”; cao nhất là nội dung 4 (Sự tham gia của GV vào quá trình kiểm tra, đánh giá trong quá trình DH) có ĐTB là 4,02 điểm đạt mức độ “Khá”, trong đó đánh giá của CBQL, GV là “Tốt” với ĐTB là 4,32 điểm. Điều này cho thấy, cần tăng cường mở rộng không gian DH trên thực địa (di tích lịch sử, di sản văn hóa, bảo tàng, triển lãm,...) để chuẩn bị cho việc triển khai Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 hiệu quả.

Về thực trạng thực hiện kiểm tra, đánh giá môn Lịch sử theo tiếp cận PTNL HS ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam. Đánh giá là khâu rất quan trọng trong hoạt động DH Lịch sử theo tiếp cận PTNL HS. Kết quả khảo sát cho thấy, đánh giá chung của CBQL, GV và HS về việc thực hiện kiểm tra, đánh giá môn Lịch sử theo tiếp cận PTNL HS ở mức độ “Khá”. Các ý kiến nhận xét giữa CBQL, GV và HS có sự chênh lệch ở các nội dung 2 (Thực hiện kết hợp đánh giá thường xuyên, đánh giá định kỳ và đánh giá quá trình). Đánh giá của CBQL, GV ở mức độ “Tốt” với ĐTB là 4,36 điểm trong khi đánh giá của HS ở mức độ “Khá” với ĐTB là 3,67 điểm; nội dung 6 (Sự tham gia của GV vào quá trình kiểm tra, đánh giá trong quá trình DH). Đánh giá của CBQL, GV ở mức độ “Tốt” với ĐTB là 4,33 điểm trong khi đánh giá của

HS ở mức độ “Khá” với ĐTB là 3,79 điểm; nội dung 7 (Sự tham gia của HS vào quá trình kiểm tra đánh giá hoạt động dạy của GV, hoạt động học của HS). Đánh giá của CBQL, GV ở mức độ “Khá” với ĐTB là 3,46 trong khi đánh giá của HS ở mức độ “Trung bình” với ĐTB là 3,19 điểm. Đây cũng là nội dung có ĐTB thấp nhất với ĐTB tổng hợp là 3,31 điểm ở mức độ “Trung bình”. Kết quả này cho thấy, HS chưa có nhận thức tốt về các loại hình kiểm tra, đặc biệt là chưa có sự chủ động của HS vào quá trình tự kiểm tra đánh giá hoạt động học. Các nội dung còn lại không có sự khác biệt.

3. Kết luận

DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNLHS ở trường THCS&THPT Nguyễn Tất Thành, phân hiệu ĐHSP Hà Nội tại tỉnh Hà Nam giúp HS phát huy NL, phù hợp với đặc thù môn học là một hoạt động không thể thiếu trong triển khai dạy và học theo Chương trình Giáo dục phổ thông 2018. Kết quả khảo sát CBQL, GV và HS của nhà trường cho thấy các chủ thể đánh giá khá cao sự cần thiết của hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNL HS. Nhìn chung, đánh giá của CBQL, GV và HS về thực trạng hoạt động DH môn Lịch sử theo tiếp cận PTNL HS qua 4 thành tố đạt mức độ “Khá”, trong đó các nội dung “Giúp HS hình thành và phát triển phẩm chất, NL chung và NL riêng của bộ môn Lịch sử”, “Giúp HS phát triển các NL chung và NL Lịch sử”, “Tăng cường sử dụng phương tiện DH hiện đại và công nghệ thông tin hỗ trợ DH”, “Thực hiện kết hợp đánh giá thường xuyên, đánh giá định kỳ và đánh giá quá trình” và “Sự tham gia của GV vào quá trình kiểm tra, đánh giá trong quá trình DH” có sự khác biệt có ý nghĩa thống kê giữa CBQL, GV và HS.

Tài liệu tham khảo

1. Weinert, F. E. (2001), *Concept of competence: A conceptual clarification*, In D. S. Rychen, & L. H. Salganik (Eds), *Defining and selecting key competencies*, pp.45-65, Seattle, WA: Hogrefe & Huber.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông: Chương trình tổng thể, Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018* của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông: Chương trình môn Lịch sử*, Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo.